Risto Koskensilta

J. L. Austinin puheet, teot ja niiden seuraukset

Puhuja käskee, pyytää, väittää, julistaa, kastaa, äänestää. Puhuja lausuu sanoja, mutta mitä muuta hän tarkkaan ottaen tekee? Mitä puhuja aikoo, ja onko sillä edes väliä? Tarvitseeko puhuja tekemiseen muuta kuin jaettua kieltä? Mitä seurauksia hänen sanomisillaan on? Siinä keskeisimmät kysymykset, jotka ovat vaivanneet puhetekoteoreetikkoja siitä lähtien, kun englantilaisfilosofi J. L. Austinin (1911–1960) *Näin tehdään sanoilla* julkaistiin 1962. Puhetekoteoria ei ole yksi yhtenäinen teoria vaan monimuotoinen perinne, ja eri teoriaversiot ovat vastanneet kysymyksiin eri tavoin. Myös keskeisiä käsitteitä – 'lokuutio', 'illokuutio', 'perlokuutio' – on tulkittu vaihtelevasti. Puhetekoterminologia on kulunut paljossa käytössä mutta kirkastuu oivallettaessa, millä mielin Austin sen alun perin esitteli.[1]

Viime vuosisadan filosofia oli leimallisesti kielikeskeistä. Analyyttisen suuntauksen alkuaikoina kieltä korostettiin keskittymällä lähinnä kuvaaviin tai toteaviin lauseisiin. Vallalla oli käsitys, jonka mukaan kieli mieltyy abstraktiksi tai jopa ideaaliksi järjestelmäksi. Tämä järjestelmä määrittelee mahdolliset lauseet, joista ylivoimaisesti tärkeimpiä ovat maailmantiloja vastaavat tai vastaamattomat väitteet. Vain näillä maailmaa kuvaavilla lauseilla on tarkkaan ottaen merkitys, ja vain ne voivat olla totta tai epätotta.

Tällainen karkea representationalistinen kielikäsitys on toki yksinkertaistus, mutta se kiteyttää varsin hyvin analyyttisen perinteen alullepanijoiden ajattelua. Se sopii enemmän tai vähemmän osuvasti sellaisiin suurhahmoihin kuin Gottlob Frege (1848–1925), Bertrand Russell (1872–1979) ja monet niin sanotun Wienin piirin (n. 1924–1936) jäsenet. Erityisen hyvin se kuvaa Ludwig Wittgensteinin (1889–1951) varhaisessa pääteoksessaan *Tractatus logico-philosophicuksessa* (1921/1922) muotoilemaa loogista atomismia.[2]

Lähestyttäessä vuosisadan puoliväliä Wittgenstein alkoi kuitenkin tehdä eroa nuoruutensa representationalismiin. Myöhäisfilosofiassaan hän pohti kieltä toimintana ja kiinnitti huomiota siihen, ettei tavallisessa kanssakäymisessä tarkoitus useinkaan ole väittää tai kuvata mitään. Koska Wittgenstein kuitenkin tunnetusti karttoi teorioita ja teesejä, ei häntä voi pitää puhetekoteorian isänä. Varsinaisesti kielellisten tekojen systemaattinen tutkimus syntyi toisen maailmansodan jälkeen oxfordilaisen filosofin John Langshaw Austinin innoittamana. Hän alkoi luennoillaan pohdiskella, mitä kaikkea voimme puhumalla tehdä, mihin tällainen tekeminen perustuu ja miten eri puhetekoja voisi luokitella. Nämä pohdinnat ovat sittemmin poikineet erittäin monialaisen ja -ilmeisen puhetekojen teoreettisen tutkimuksen.[3]

Austin oli 1900-luvun puolessa välissä johtavia filosofeja koko maailmassa, mutta nyttemmin häntä ei enää nostettaisi kaanonin kärkisijoille. Puhtaasti sisällöllisten seikkojen ohella syynä lienee Austinin kirjallisen tuotannon suppeus. Austin julkaisi elinaikanaan vain kourallisen artikkeleita, ja vasta hänen varhaisen kuolemansa jälkeen ilmestyivät kaksi pääteosta *Sense and Sensibilia* (1962) ja *How to Do Things With Words* (1962/1975) eli suomeksi *Näin tehdään sanoilla* (jatkossa *NTS*). Austinia on sanottu tuskastuttavan pikkutarkaksi ihmiseksi, ja artikkelinsa hän kirjoittikin hyvin huolellisesti. Hänen postuumisti julkaistuja, luentomuistiinpanoista rakennettuja kirjojaan luonnehtii silti luonnosmaisuus ja keskeneräisyys. Vaikka puhetekoteoretisointi on ponnistanut *NTS*:sta, teos on monitulkintaisuutensa vuoksi pikemminkin innoittanut kuin kaitsenut teorioiden myöhempää kehitystä. Monet erilaisten puhetekoteorioiden ydinajatukset voi jälkiviisaasti lukea jo *NTS*:sta, mutta Austin esittää ne niin epämääräisesti ja ohimennen, että ylitulkinnan vaara on ilmeinen. Ehkäpä tämä osaltaan selittää Austinin paradoksia: hänet muistetaan ja häneen viitataan puhetekojen arkkiteoreetikkona, vaikka tunnetuimmat puhetekoteoriat eivät oikeastaan sovi hänen kokonaisajatteluunsa.

Itse asiassa ”puhetekoteorialla” tarkoitetaankin yleensä Austinin oppilaan John R. Searlen (s. 1932) teoriaa. Se eittämättä ansaitsee ”teoria”-nimikkeen huomattavasti paremmin kuin Austinin pohdinnat, mutta sitä ei voi suoranaisesti pitää Austinin puhetekokäsityksen systematisointina. Austinin ja Searlen näkemysten välillä on perustavia eroja – kuten on muidenkin kilpai-

levien puhetekoteoriaversioiden. Austiniin palaaminen on hyödyllistä, sillä se auttaa jäsentämään myöhempiä teoriakehittelyjä ja sitä laajaa sovellutusten kirjoa, joka ulottuu aina kirjallisuuden tutkimuksesta ja feministisestä ajattelusta juridiikkaan. Kattava puhetekoteorioiden kartoitus sovellusaloineen vaatisi tosin huomattavasti laajemman käsittelyn, joten keskityn nyt kolmeen austinilaiseen teemaa, jotka ovat nähdäkseni olleet merkittäviä puhetekoteoretisoinnissa: (i) puheteon, sen sisällön ja kielijärjestelmän suhde, (ii) puhetekojen mahdollinen intentioperustaisuus ja konventionaalisuus sekä (iii) puhetekojen luokittelu.[4]

Konstatiivit ja performatiivit

Austin aloittaa *NTS*:n selostamalla vallitsevaa tapaa keskittyä väitelauseisiin ja toteaa sen turhan rajoittavaksi. Esimerkeiksi ei-väittävästä kielenkäytöstä hän antaa laivan kastamisen, vedonlyömisen, testamenttaamisen ja sen, että vihkiseremoniassa sanoo ”Tahdon!” ja päätyy siten naimisiin. Myöhemmin hän mainitsee muun muassa käskemisen, kaksintaisteluhaasteet, seremonialliset julistukset, virkaan nimittämisen ja varoittamisen. Tämän tyyppisissä tilanteissa puhuja saa ensisijassa aikaan jotain muuta kuin väitteen.

> ”Mikään näistä lausumista ei ole tosi tai epätosi – tämän sanon itsestään selvyytenä ja perusteluitta. Se kaipaa perusteluja yhtä vähän kuin että ”Hitto” ei ole tosi tai epätosi. Voi toki olla, että tällainen lausahdus ’antaa tiedoksi’ jotakin – mutta se on aivan eri asia. Laivan kastaminen on sitä, että sanoo (sopivissa olosuhteissa) sanat: ’Kastan…’. Kun henkikirjoittajan, alttarin tai vastaavan edessä sanoo: ’Tahdon’, ei anna selontekoa avioliiton solmimisesta – silloin astuu avioliittoon.”[5]

Lauseita, joiden tarkoitus on ennen muuta kuvata, väittää tai todeta, Austin nimittää *konstatiiveiksi*, ja lauseita, joita esittämällä puhuja pikemminkin tekee, Austin kutsuu *performatiiveiksi*. Siinä missä konstatiiveja määrittää niiden mahdollisuus olla tosia tai epätosia, performatiiveja ei useinkaan ole järkevää arvioida totuudellisuuden näkökulmasta. Performatiiveille keskeistä on niiden lausumisen muodostava teko ja sen onnistuneisuus.

NTS:ssa Austin keskittää mielenkiintonsa performatiiveihin mutta vihjailee jo teoksen alussa esittävänsä performatiivi–konstatiivi-erottelun vain kumotakseen sen myöhemmin. Niinpä *NTS*:n kerronnallinen strategia on luonteeltaan oikeastaan *reductio ad absurdum*, vaikka Austin ei sitä suoraan sanokaan[6]. Austin lähtee liikkeelle ujuttamalla vallalla olleeseen representationalistiseen kielikäsitykseen performatiivit konstatiivien rinnalle. Viivähdettyään erilaisten tapojen parissa, joilla performatiivit voivat mennä mönkään, hän jatkaa pohtimalla muodollisia, erityisesti kieliopillisia tai sanastollisia kriteerejä, jotka erottaisivat performatiivit konstatiiveista. Käy kuitenkin pian ilmi, ettei sellaisia oikeastaan ole. On hyvin tavallista, että yhtä ja samaa lausetta voi käyttää sekä väittämiseen että tekemiseen: vaikkapa lauseen ”Niityllä on härkä” lausahtamien voi olla niin kylmän tosiasian toteamista kuin varoittamistakin. Konstatiiveja ei ylipäätään näytä erottavan performatiiveista yksinomaan kieliopillinen rakenne, käytetty sanasto tai muutkaan kielijärjestelmän sisäiset seikat. Yhtä olennaista on se, kuka performatiivin lausuu, miten se lausutaan, missä tilanteessa ja kenelle.

Toisaalta Austin kritisoi konstatiivi–performatiivierottelua toteamalla, että toisinaan selviä performatiiveja tosiasiassa punnitaan totuudellisuuden mukaan. Jos vaikkapa varoittaa toista huutamalla ”Varo, niityllä on härkä!”, alistuu moitteille, jos niityllä ei oikeasti ole härkää. Varoitusta ei ehkä voi sanoa epätodeksi, mutta jotain epätoden kaltaista se voi olla. Vastaavasti konstatiiveilta tunnutaan toisinaan vaadittavan jotain performatiivien onnistuneisuuden kaltaista. Väittäminen voi Austinin mukaan epäonnistua vaikkapa silloin, kuin puhujalla ei ilmiselvästi ole mitään asiaa esittää aiottua väitettä. Saattaa esimerkiksi olla ilmeistä, ettei hän voi mitenkään tietää väitettävää asiaa eikä siten voi sitä myöskään väittää. Näin konstatiivien perusluonnehdinta sopisi osittain myös performatiiveihin ja toisin päin. Tämä saa Austinin epäilemään koko erottelun pätevyyttä.[7]

Johtopäätöksellä on Austinin mukaan merkittäviä seurauksia kielifilosofialle. *NTS*:n kunnianhimoisin tavoite on osoittaa, että kielifilosofian tutkimuskohteen pitäisi olla lauseen, lauseen sisällön tai proposition sijaan laajemmin ”kokonainen puheteko kokonaisessa puhetilanteessa”[8]. Kieltä ja siihen kuuluvia ilmauksia ei Austinin mielestä pitäisi tutkia niinkään abstraktina järjestelmänä ja järjestelmälauseina vaan pikemminkin lähtien ihmisten toiminnasta erilaisissa todellisissa ja konkreettisissa tilanteissa. Tällöin konstatiivi performatiivin vastinparina ei oikeastaan ole kovin mielekäs käsite, sillä kaikki lausumat ovat eräänlaisia performatiiveja. Silloin kielenkäyttö, myös väittäminen, on kerta kaikkiaan tekemistä.

Puheteko, propositio ja totuus

Puhetekoteorioiden pitäisi periaatteessa olla paradigmaattinen esimerkki Austinin ja Wittgenstein innoittamasta ajattelutavasta, jossa kieltä pidetään ennen kaikkea toimintana. Tilanne ei kuitenkaan ole aivan näin suoraviivainen. Aina John R. Searlen varhaisista muotoilusta lähtien puheteon on lähes järjestään ymmärretty muodostuvan kahdesta komponentista: teon ”propositionaalisesta” sisällöstä p ja teon ”voimasta” F. Puheteon ”loogiseksi muodoksi” on analysoitu $F(p)$, ja esimerkiksi väitteeseen ”Ovi on kiinni”, käskyyn ”Sulje ovi!” ja kysymykseen ”Onko ovi kiinni?” on katsottu sisältyvän sama propositio, vaikka lausumien voima vaihteleekin väittämisen, käskemisen ja kysymisen välillä.[9] Propositiosta on tehty erottamaton osa puhetekoa, mikä on omiaan johtamaan takaisin kielijärjestelmän ja representationalististen kysymysten äärelle. Tällainen propositionaalinen

”Pappi voi kastaa lapsen sanomalla ’kastan sinut Pekaksi’ vain, jos pappi todella on pappi, lapsi on kastekelpoinen ja papin sanat ovat osa kasteen kaavaa.”

puheteko ymmärtyy luontevasti toisten ajatteluun vaikuttamiseksi, ja sille olennaista on vastaavuus maailman kanssa.[10]

Propositiokeskeinen puhetekoajatus ei sovi kovin hyvin Austinin ajatteluun. Kun Austin edellä kuvatusti jättää konstatiivit taakseen, hän ajattelee mukana menevän myös yksioikoisen representationalistisen käsityksen totuudesta ja lausuman sisällöstä.

> ”Onko konstatiivilausuma siis aina tosi tai epätosi? Kun konstatiivi asetetaan tosiasioita vasten, todellisuudessa me arvioimme sitä hyödyntäen suunnattoman laajaa termistöä, joka on osittain käytössä myös performatiiveja arvioitaessa. Tosielämässä, toisin kuin logiikan teorian kuvitelluissa yksinkertaisissa tilanteissa, ei aina voida suoraviivaisesti sanoa, onko jokin totta vai epätotta.”[11]

Austin jatkaa kuuluisasti: ”Miten tähän kysymykseen voitaisiin vastata: onko totta vai epätotta, että Ranska on kuusikulmainen?” Ehkä ”korkea-arvoiselle kenraalille” väite on tarpeeksi hyvä kuva todellisuudesta mutta tuskin maantieteilijälle. Niinpä tämä ”[k]uvaus on summittainen – se ei ole tosi tai epätosi.”[12] Austinin ydinajatus on, että väitteen vastaavuus tosiasioiden kanssa ei ole yksinkertainen joko–tai-suhde vaan moniulotteinen kysymys, johon järkevä vastaus voi riippua muun muassa puhujan ja tulkitsijan tilanteesta ja motiiveista. Austinin näkemyksen tarkempi selvittäminen vaatisi tämänkin ajatuksen osalta pitkälle menevää tulkintaa, mutta vähintään on selvää, ettei maailmantilaa mahdollisesti vastaava ”sisältö” tai ”propositio” ole hänelle puheteon keskeisin rakennuspalikka.[13] Austinin käsitys puheteoista eroaa siis merkittävästi useimpien myöhempien teorioiden puheteon käsitteestä. Hänelle sisältöä tärkeämpää ovat puheteon muodollinen suorittaminen, muodon määräämä konventio ja konventionaalinen seuraus.

Performatiivin luontumisehdot ja konventionaalisuus

Koska performatiivit ovat tekemistä, niille merkittävää on totuudellisuuden sijaan se, miten hyvin ne onnistuvat. Niinpä *NTS*:n luvuissa 1–4 Austin tutkii performatiiveja luonnostelemalla kuusi ’luontumisehtoa’ (*felicity conditions*), joiden täyttyessä performatiivi on onnistunut.

Jotta performatiivi voisi Austinin mukaan olla täysin onnistunut, on ensinnäkin oltava sopivanlainen konventio. Se määrittelee, miten puhujan on toimittava tehdäkseen performatiivin, performatiivin konventionaaliset vaikutukset ja olosuhteet, joissa sen voi tehdä (ehto 1). Lisäksi olosuhteiden ja performatiivin esittämistilanteeseen osallistuvien ihmisten on täytettävä nämä konvention määräämät ehdot ja konvention määräämää performatiivin kaavaa on noudatettava oikein ja kokonaan (ehdot 2–4).[14] Esimerkiksi pappi voi kastaa lapsen sanomalla ”Kastan sinut ’Pekaksi’” vain, jos pappi todella on pappi, lapsi on kastekelpoinen ja papin sanat ovat osa kasteen kaavaa. Jos kaikki on kohdillaan ja kaavaa noudatetaan oikein, performatiivin seurauksena lapsi saa nimen.

Merkille pantavaa on ensinnäkin, että Austinille performatiiveja ja niiden seurauksia määrittelee ennen kaikkea niiden konventionaalisuus. Konventioista itsestään Austin ei tosin sano paljoakaan, vaan käyttää sanaa varsin huolettomasti. Englannin yleiskielessä konventiota vastaavan sanan *convention* perusmerkitys on yhteisössä yleisesti hyväksytty ja noudatettu, ääneen lausuttu tai lausumaton sääntö tai toimintatapa, joka voisi periaatteessa olla toisin. Esimerkiksi oikeanpuoleinen liikenne, pilkutus tai kirjallisuusluettelon muotosäännöt ovat yhteisesti sovittuja tai hiljalleen yleiseksi käytännöksi muodostuneita konventionaalisia käytänteitä. Ne eivät ole välttämättömiä eivätkä luonnollisia vaan niin sanotusti arbitraarisia: liikenne voi olla myös vasemmanpuoleinen.[15] Austinille tällaiset konventionaaliset käytänteet ovat välttämättömiä, jotta mitään performatiivia voi ylipäätään olla.

Toiseksi on syytä huomata, että Austinin mukaan neljä ensimmäistä ehtoa riittävät performatiivin toteutumisen takaamiseen. Lupaamiseen riittää, että oikeanlaisessa tilanteessa sanoo: ”Lupaan tehdä sen.” Voidakseen luvata, ei tarvitse aikoa täyttää lupaustaan eikä lopulta pitää sitä. Pelkkä muodollinen korrektius ja mahdollisesti oikeanlaiset olosuhteet ja puhujan ja kuulijan oikeanlainen status takaavat puheteon toteutumisen. Ehtoja 1–4 voi täten kutsua *toteutumisehdoiksi.*

Mutta performatiivin pelkkä toteutuminen ei riitä, että se olisi täysin onnistunut; jotta se luontuisi – tai Austinin alkuperäistä sanavalintaa käyttäen, jotta se olisi *happy*. Myös kahden lisäehdon on täytyttävä. Puhujalla ja muilla tilanteeseen osallisilla olisi oltava konvention vaatimat uskomukset, tunteet tai aikomukset ja heidän olisi käyttäydyttävä vaaditulla tavalla (ehto 5). Lisäksi performatiivin luontuminen voi vaatia puhujalta ja kuulijalta tiettyjä toimia myös performatiivin suoritustilanteen jälkeen (ehto 6). Jos toteutumisehdot täyttyvät, vilpillisesti annettu lupaus kyllä toteutuu, mutta jotta lupaus olisi täysin onnistunut, lupaajan tulisi aikoa pitää sanansa ja olisi myös todella pidettävä ne. Tai surunvalittelijan olisi todella tunnettava osanottoa kuulijaa kohtaan. Tai onnittelijan olisi oltava mielissään toisen saavutuksesta.[16] Luontumisehtoja 5–6 voi kutsua *oikeinkäyttöehdoiksi*, sillä niiden rikkominen on performatiivin väärinkäyttämistä.

Kommunikatiiviset ja institutionaaliset puheteot

Kuuden luontumisehdon pitäisi siis taata, että performatiivi sujuu kompasteluitta ja on täysin paikallaan ja onnistunut. Tämä ei Austin mukaan kuitenkaan pidä aivan paikkaansa, sillä hän toteaa performatiivien olevan alttiita muunkinlaiselle kritiikille. Ne hän käsittelee vain ohimennen ja rajaa muutoin *NTS*:n ulkopuolelle, vaikka itse asiassa kaikki tämä muu on synnyttänyt huomattavasti keskustelua puhetekoteoretisoinnin piirissä.

Ensinnäkään Austin ei käsittele moitittavuutta, joka voi vaivata tekemistä yleensä, esimerkiksi pakotettuna tai epäreilun paineen alla toimimista. Liioin hän ei tarkemmin erittele vitsailua, runoilua, näyttelemistä tai muuta sellaista kielenkäyttöä, jossa puhetilanne on ”epätavallinen” tai puhuja ei ole ”tosissaan”. Tämä on herättänyt paljon närää. Tällaista kielellistä leikittelyä ja kielen kaunotaiteellista käyttöä Austin sattuu kutsumaan ”loismaiseksi” ja ”etioloituneeksi” eli elinvoimaltaan huvenneeksi tai kalvenneeksi, joten ei liene ihme, että hän on saanut osakseen paljon kohtuutontakin kritiikkiä. Jos keskittyy vain siihen lyhyeen tekstikohtaan, jossa Austin asiasta puhuu, ei olekaan täysin vastuutonta tulkita Austinin ylenkatsovan kielellisiä taiteita. Kaikkein luontevin kokonaistulkinta silti on, että Austin päättää yksinkertaisesti käsitellä ilmeisimmät tapaukset ensin ja jättää monimutkaisemmat tapaukset myöhemmäksi. Paikallaan on toki Jacques Derridan tavoin kysyä, onko tämä varmasti oikea tapa edetä tai johtaako etenemistapa harhaan. Mutta Austinin tulkitseminen jyrkäksi kulttuurinkieltäjäksi ei ole kovin perusteltua.[17]

Vaikka Austinin käsityksellä ei-vakavasta kielenkäytöstä ja sen kritiikillä onkin ollut laajat vaikutukset, Austin tekee vielä yhden rajauksen, joka on ollut sitäkin tärkeämpi puhetekoteoretisoinnin piirissä. Hänen mukaansa performatiivin moitteettomuudelle on luontumisehtojen täyttymisen ohella välttämätöntä myös se, että kuulijat kuulevat puhujan sanat ja ymmärtävät ne oikein[18]. Tämän ”tajuamisen varmistamisen” (*securing uptake*) vaatimuksen voi jälkikäteen nähdä muodostuneen eräänlaiseksi vedenajakaksi puhetekoteoretisoinnissa. Tajuamisen vaatimus ja oikeinkäyttöehdot koskevat ennen kaikkea kommunikaatiota. Ne varmistavat puheteon sujumisen osana kielellistä vuorovaikutusta. Vastaavasti toteutumisehtojen vaatimukset koskevat pikemminkin performatiivin muotoa ja institutionaalisia seurauksia. Niissä ei ole niinkään kysymys siitä, ymmärtävätkö paikallaolijat toisiaan, vaan ennemmin siitä, saadaanko jokin muodollisuus hoidetuksi.[19]

Eri puhetekoteoriaversiot painottavat eri tavoin kommunikaatiota ja konventionaalisuutta. Kommunikaatiota korostaville teorioille olennaista ovat puhujan intentiot, mistä tyyppiesimerkki on Kent Bachin ja Robert Harnishin merkittäväksi muodostunut teoriaversio. Sen mukaan puheteossa puhuja esittää itsellään olevan tietty intentio, ja puheteko onnistuu, jos kuulija tunnistaa tämän intention. Puheteko on ennen kaikkea sitä, että puhuja ilmaisee vilpittömästi tai vilpillisesti intentioitaan. Bachille ja Harnishille konventiot voivat olla välttämättömiä ritualistisissa tilanteissa, mutta tämä on vain sivujuonne heidän kokonaisteoriassaan, jonka päätarkoitus on selittää kielellistä kommunikaatiota.[20]

Vastaavasti konventionalista ääripäätä edustaa Austintutkija Marina Sbisà. Hän on argumentoinut, että vaikka puheteon onnistumisen edellytyksenä saattaa olla, että kuulijakunta ymmärtää puhujaa, silti puheteon konventionaalinen vaikutus – vaikkapa se, että vihittävät päätyvät naimisiin – ei perustu kuulijan ymmärrykseen vaan pikemminkin puheteon määräävään konventioon. Sbisàlle puhetilanteen vaihtelevat piirteet, puhujan in-

”Kun nyt kaikki kielenkäyttö toteamisesta aina juhlallisiin julistuksiin on tekemistä, täytyy puhetekoja ymmärtää uudenlaisista lähtökohdista.”

tentiot ja kuulijan ymmärrys ovat vain jotain, mikä voi täyttää tai olla täyttämättä konvention asettamat vaatimukset. Laajemmin Sbisàn tavoite näyttää olevan kommunikaation selittämisen sijaan sosiaalisen ontologian selventäminen.[21]

Edellisten sijaan Searle luovii jossain kommunikatiivisuuden ja konventionaalisuuden välissä. Yhtäältä Searle pitää puhujan intentioita perustavana puheteoille, mutta toisaalta varsinaiset puheteot ovat hänen mukaansa mahdollisia vain konventionaalisten sääntöjen perusteella, ja niiden institutionaaliset seuraukset ovat erottamaton osa puhetekoa. Hän on täten ”keinokonventionalisti”: vain kielellisiin konventioihin nojaten puhuja voi luvata, käskeä, väittää, eli tehdä tavallisia puhetekoja. Searle pyrkii siis puheteossa naittamaan yhteen kielellisen vuorovaikutuksen ja institutionaalisen tekemisen.[22]

Intentionalisteina Searlen, Bachin ja Harnisin on erikseen otettava huomioon tapaukset, joissa puhujan intentio ei vastaa puheteon tavallista tai ”kirjaimellista” tulkintaa. Siksi vilpilliset puheteot ja sellaiset aiemmin mainitut ”loismaiset” kielenkäyttötilanteet kuin näytteleminen tai teeskenteleminen ovat heille potentiaalisesti ongelmallisia. Koska Searlen teoria on tunnetuin puhetekoteorian versio, usein on Derridaa mukaillen ajateltu, että puhetekoteoriaan sisältyy erottamattomasti ajatus puheteon tekijästä ja hänen intentioistaan. Siksi intentiolähtöisyyden tuottamien hankaluuksien on nähty tuomitsevan puhetekoteorian jo lähtökohtaisesti epäonnistumaan.

Tämä on kuitenkin hätäinen tuomio. Kuten esitin, Austinin voi tulkita painottavan pikemminkin konventioiden kuin ihmisten mielenliikkeiden merkitystä performatiivien toteutumiselle. *NTS* osoittaa, että puhujan ja kuulijan ajattelun ei tarvitse olla puhetekoteorian lähtökohta. Tämän sivuuttaminen on osaltaan tehnyt hankalaksi ymmärtää Austinin puhetekonäkemystä, ja se lienee yksi syy päänvaivaan, jota häneltä perityt käsitteet ovat myöhemmin aiheuttaneet.

Lokuutio, illokuutio ja perlokuutio

Seitsemännen luvun lopuksi eli suunnilleen puolessa välissä *NTS*:aa Austin hylkää kokonaan performatiivi–konstatiivi-erottelun. Kun nyt kaikki kielenkäyttö toteamisesta aina juhlallisiin julistuksiin on tekemistä, täytyy puhetekoja ymmärtää uudenlaisista lähtökohdista. Austin kysyy siis yleisemmin, mitä kaikkea ihminen puhuessaan tekee, puhuu hän sitten mitä tahansa. Hän päätyy erottamaan puhumisesta kolme eri puolta, jotka ovat tavallisesti läsnä kieltä käytettäessä: lokutionaarisen, illokutionaarisen ja perlokutionaarisen.

Lausuman *lokutionaarinen puoli* kattaa sen, mitä kapeasti ottaen sanotaan ja minkä voi nähdä ja kuulla. Hyvin karkeasti sanoen lokutionaarisuus viittaa lausuman ulkoiseen muotoon ja merkitykseen. Lokutionaarinen teko on äänien päästämistä jonkin kielijärjestelmän syntaksin mukaisesti ja niin, että niillä on määrämerkitys puhetilanteessa. Lokutionaarinen puoli on se, mitä fyysi-

Aino Aksenja, *Linna* (2015), sarjasta *A Storybook Lies*.

sesti tehdään ja mitä se perinteisessä mielessä merkitsee johonkin kieleen kuuluvana asiana.

Lausuman *illokutionaarinen puoli* kiinnostaa Austinia eniten. Se kattaa teon, joka lausumaa lausuttaessa tehdään: väitetään, kysytään, luvataan, käsketään, pyydetään, kastetaan ja niin edelleen. Lausumalla on illokutionaarisena tekona eli illokuutiona konventioon perustuvaa voimaa: lupaus sitouttaa lausujansa lupauksen mukaiseen toimintaan ja kastaminen tekee asianmukaiseksi viitata kastettuun ihmiseen tai asiaan nimellä, jonka hän tai se kasteessa saa. Se, mitä Austin aiemmin sanoo performatiiveista ja luontumisehdoista, pätee soveltuvin osin juuri illokuutioihin[23].

Lausuman *perlokutionaarinen puoli* kattaa sen määrävaikutuksisen, maailmaan kausaalisesti ja ei-konventionaalisesti vaikuttavan teon, joka lausuman esittämisen avulla saadaan aikaan. Jos esimerkiksi vakuuttaa *toiselle* jotakin, tekee illokuution. Jos samalla vakuuttaa *toisen*, tekee myös perlokuution. Tai jos pappi vihkii avioparin avioliittoon sanomalla ”Julistan teidät aviopuolisoiksi”, hän tekee illokuution, mutta jos hän aiheuttaa näin sydämentykytyksiä anopille, hän tekee myös perlokuution. Sama toiminta voi siis olla sekä illokutionaarinen että perlokutionaarinen teko. Eräänlaisena nyrkkisääntönä voi sanoa, että lokutionaarinen teko kuvataan suoralla kerronnalla: ”Pekka sanoi: ’Avaa ovi!’” Ja illokuutio ja perlokuutio kuvataan epäsuoralla kerronnalla: ”Pekka käski avaamaan oven” ja ”Pekka sai toisen avaamaan oven käskemällä tätä”.

Lokuutio, illokuutio ja perlokuutio ovat jääneet elämään lingvistiseen ja filosofiseen kielenkäyttöön, mutta näitä käsitteitä on pidetty myös ongelmallisina. Ensimmäinen tavallisesti heräävä kysymys on, miten perlokuutio voi olla puhujan teko, kun se kerran riippuu kuulijan toiminnasta, esimerkiksi siitä, että kuulija pelästyy[24]. Vastaus kysymykseen saadaan Austinin yleisestä tekemiskäsityksestä. Hän ajattelee, että tekoa määrittelevät ennen muuta ne vaikutukset tai seuraukset, joista tekijää voi pitää vastuullisena. Perusidea on yksinkertainen: jos on oikein sanoa, että jokin muutos maailmassa on jonkun syytä, niin tämä ihminen on tehnyt muutoksen aiheuttaneen teon.[25]

Jos siis malja on rikkoutunut ja sen voi perustellusti sanoa rikkoutuneen, koska tönäisin sitä, tai koska huusin vieressä olevalle ihmiselle saaden hänet tönäisemään sitä, tai koska en ottanut maljaa kiinni, kun se putosi, silloin olen rikkonut maljan eli tehnyt maljanrikkomisteon. Yleisesti ottaen tekemiselle keskeistä ei Austinin mukaan ole tekijän mielen- tai kehonliikkeet vaan se, mitä voidaan järkevästi lukea tekijän vastuulle. Niinpä jos toisen pelästyminen voidaan panna perustellusti puhujan vastuulle, toisen pelästyttäminen on puhujan teko, vaikka sen onnistuminen ei olekaan yksinomaan hänen vallassaan. Näin Austinille ei ole ongelma pitää pelästyttämisperlokuutiota puhujan tekona.

Toisekseen paljon on pohdittu Austin kolmijaon pätevyyttä. Austin tunnustaa, että rajankäynti voi yksittäistilanteissa olla hankalaa, vaikka pitääkin erottelua yleisesti ottaen hyvänä. Silti varsinkin illokuutio ja perlokuutio ovat tuottaneet myöhemmille teoreetikoille paljon päänvaivaa. Ongelmien taustalla on ehkä se, että erottelu on järkevä oikeastaan vain, jos illokuutiot ymmärretään luontumisehtojen hahmottelemalla tavalla konventionaalisiksi eikä niinkään kommunikatiivisiksi teoiksi. Kommunikatiivinen toiminta on nimittäin luonnollista jäsentää eräänlaiseksi kausaaliseksi vaikuttamiseksi, jossa puhuja saa toiminnallaan kuulijat ymmärtämään jotakin. Tällöin konventiot ovat korkeintaan apuroolissa, jos lainkaan välttämättömiä. Näin ymmärrettynä kommunikaatio on aina perlokutionaarista toimintaa, ja sikäli kuin illokuutio on järkevä käsite, luonnollisin ajatus on, että se on vain yksi perlokuution muoto. Niinpä koska Austinin jälkeen puheteot on useimmiten ymmärretty kommunikatiivisiksi teoiksi, kategorinen ero illokuutioiden ja perlokuutioiden välillä ei ole ollut lainkaan selvä.[26]

Esimerkiksi Searlelle ero tuntuu hankalalta, sillä ainakin varhaisissa kirjoituksissaan hän samastaa illokutionaarisen vaikutuksen siihen, että kuulija tunnistaa puhujan tekemän teon, ja perlokuutio on kaikenlaista muuta vaikuttamista. Myös Bach ja Harnish ymmärtävät illokuution ja perlokuution olennaisesti vastaavalla tavalla. Mutta Austinin tarkoittamassa mielessä illokutionaarinen vaikutus ja siten itse illokuutio on jotain aivan muuta. Ainoassa esimerkissään illokutionaarisesta vaikutuksesta Austin sanoo, että laivan kastamisteko antaa sille nimen ja sen jälkeen ”ei käy päinsä” kutsua sitä muulla nimellä. Vaikka kuulijoiden täytyy Austinin mukaan ymmärtää puhujaa, se ei ole illokuution illokutionaarinen vaikutus. Illokutionaarinen vaikutus on pikemminkin muutos sosiaalisissa tai konventionaalissa suhteissa.[27]

Searlen, Bachin, Harnishin ja Austinin illokuutiot eivät siis ole samoja asioita. Peruskäsitteiden merkityserot puhetekoteorioiden välillä ovat muutoinkin tavallisia, mikä tekee teorioiden vertailemisen hankalaksi. Siksi on ehdotettu, että palaaminen Austiniin voisi selventää tilannetta.[28] Ainakin olisi syytä pohtia tarkemmin kunkin teorian selitystavoitteita: koskeeko teoria pääasiassa kielellistä vuorovaikutusta vai konventionaalista toimintaa.

Puhetekojen taksonomiat

NTS suorastaan pursuilee erilaisia erotteluja, joita Austin pyrkii osoittamaan hyviksi tai huonoiksi. Useiden myöhempien kollegojensa lailla hän tuntuu ajattelevan, että kunnollinen teoria puheteoista voi pohjata vain tutkimuskohteen pätevään luokitteluun[29]. Teoksen viimeisessä luvussa Austin hahmotteleekin luokittelun, jonka hän kertoo perustuvan ”mittavaan kenttätyöhön” eli sanakirjan läpikäymiseen ja siitä löytyvien illokuutioihin viittaavien verbien luetteloimiseen. Näin saadut tuhannet teonsanat on sitten jaettu eri luokkiin niiden ”illokutionaarisen voiman mukaan”.[30]

Aino Aksenja, *Blank Slate* (2016), sarjasta *A Storybook Lies*.

Austinin luokittelussa on viisi perusluokkaa. *Verdiktiivien* lausuminen on harkinnan käyttämistä tai pohdintaan perustuvan lausunnon antamista, esimerkiksi tuomarin tuomio tai asiantuntijan arvio. *Ekserkitiivien* lausuminen on institutionaalisen vallan käyttämistä, esimerkiksi käskemistä, nimittämistä tai äänestämistä. *Komissiivit* sitouttavat puhujan johonkin, mistä malliesimerkkinä on lupaaminen. *Behabitiivit* ilmaisevat puhujan asenteita, ja niiden lausuminen on sosiaalista käytöstä, esimerkiksi anteeksipyyntö tai onnitteleminen. *Ekspositiiveilla* on keskustelullinen funktio, ja ne kertovat kuulijalle, miten lausuma pitäisi ymmärtää, esimerkiksi ”Väitän, että…” tai ”Myönnän, että…”

Tätä luokittelua on yleensä pidetty kaikkein epäonnistuneimpana *NTS*:ssa, eikä Austin itsekään ole siihen kovin tyytyväinen. Searle kritisoi Austinin taksonomiaa tuoreeltaan siitä, että eri luokat ovat osittain päällekkäisiä ja niihin kuulumisen kriteerit ole epäselvät. Koska luokittelu ei ylipäätään perustu luokitteluperiaatteille vaan englannin kielen sanaston ryhmittelyyn, se ei Searlen mukaan voi olla muuta kuin satunnainen. Mikään ei takaa, että siitä ei puutu jokin keskeinen tekoluokka, jolle ei vain satu olemaan näppärää englanninkielistä ilmaisua.[31]

Tilalle Searle esittää toisen luokittelun, jonka hän perustaa omiin mielenfilosofisiin käsityksiinsä. Hänen mukaansa illokuutioiden tyypit periytyvät suoraan neljästä ihmismielen intentionaalisesta perustilasta. *Assertatiivit* sitouttavat puhujan esittämänsä väitteen totuuteen, ja ne vastaavat uskomuksia. *Direktiivit* ovat yrityksiä saada kuulija tekemään jotakin, ja ne vastaavat haluja. *Komissiivit* sitouttavat puhujan myöhempään tekoon, ja ne vastaavat aikomuksia. *Ekspressiivit* ilmaisevat puhujan psykologista tilaa, ja ne vastaavat erilaisia tunnetiloja. *Deklaraatioille* on ominaista, että onnistuessaan ne muuttavat maailmaa kuvaamansa kaltaiseksi. Toisin kuin muut illokuutiot, ne eivät vastaa mitään mielentilaa. Tämä johtuu siitä, että asioiden muuttaminen kuvaamalle ne joksikin voi Searlen mukaan perustua vain sosiaaliseen kieleen.[32]

Searlen taksonomia on eittämättä Austinin luokittelua systemaattisempi, mutta myös sitä on kritisoitu. Jos ei ole valmis hyväksymään Searlen mielenfilosofista perustaa tai ylipäätään luokittelun intentiolähtöisyyttä, puheteot eivät näytä jakautuvan luonnollisiin luokkiin. Silloin taksonomioiden toimivuus riippuu pikemminkin siitä, mihin niitä kulloinkin on tarkoitus käyttää. Vuosikymmenien saatossa onkin esitetty huomattava määrä muita puhetekoluokitteluja, eikä konsensusta niiden paremmuudesta ole näköpiirissä.[33]

Lingvistit ja vuorovaikutustutkijat ovat myös huomauttaneet, että tavallisessa epämuodollisessa kanssakäymisessä keskusteluvuorot tai niiden osat eivät useinkaan asetu valmiisiin puhetekoluokkiin. Niinpä todellisten keskustelujen analysoimisessa valmiit illokuutiokategoriat eivät ole osoittautuneet kovin hyödyllisiksi. Tämä herättää epäilyjä, onko illokuutiosta ylipäätään sellaiseksi perusyksiköksi, jolle pohjaa kielenkäyttäjien kyky keskusteluun, kommunikaatioon tai kielellisen vuorovaikutukseen. Jos kerran periaatteessa kiireettömälle ulkopuolisille analyytikoille tuottaa vaikeuksia luokitella keskustelijoiden puhetekoja, kuinka keskustelijat pystyisivät siihen hektisten keskustelujen tuoksinassa? On ehdotettu, että vaikka vuorovaikutuksessa on välttämätöntä pystyä jäsentämään, mitä toinen on tekemässä, tällaisen jäsennyksen ei tarvitsisi perustua valmiiksi sementoituihin illokuutiotyyppeihin. Kenties toisen ymmärtäminen ei aina perustu lainkaan illokuutioiden tunnistamiseen.[34] Jos tällainen kritiikki on pätevää, se tuottaa suuria ongelmia kommunikatiivisille puhetekoteorioille.

Lopuksi

Niin tai näin, Austinin liikkeelle sysäämällä ajatuksella puheteoista on ollut kauaskantoiset vaikutukset. *NTS* on innoittanut niin juridiikan tutkijoita kuin feministisiä ajattelijoitakin. Puhetekoteoriasta on haettu tukea myös, kun on mietitty kielenkäytön ja laajemminkin sosiaalisen toiminnan moraalista ulottuvuutta. Sen innoittamana on toisaalta pohdittu niin sanottujen assertioiden eli laajasti ottaen väitteiden tai toteamusten sosiaalisia normeja. Viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana merkittäväksi nousseessa sosiaalisessa ontologiassa yksi keskeinen kysymys puolestaan on, miten konventiot luovat institutionaalista todellisuutta. Vaikka on epäselvää, auttavatko puheteot vastaamaan tähän kysymykseen, Austinin ajatus illokuutioista taustakonventioineen ja konventionaalisine seurauksineen on eittämättä ollut sosiaalisen ontologian peruskysymyksiä herättelemässä. Kaiken kaikkiaan kieltä ei voi enää ajatella ilman sosiaalisen toiminnan ulottuvuutta.

Puheteon perusajatuksen intuitiivisuus on todennäköisin syy, miksi siitä puhutaan niin monilla tieteenaloilla. Puhe ”puheteoista” ja varsinkin ”illokuutioista” johtaa kuitenkin nopeasti syvälle teoriaan ja erityisesti nyt käsitellyn kolmen austinilaisen teeman äärelle. Austinin mukaan kieltä pitäisi ensinnäkin tutkia sosiaalisena, tilannesidonnaisena toimintana, jota määrittelee kielenkäytön konventiot eikä niinkään abstrakti kielijärjestelmä. Erityisesti myös väittäminen on sosiaalinen teko. Toiseksi austinilaisia illokuutioita voi tulkita pikemminkin institutionaalisina kuin kommunikatiivisina tekoina, joissa keskeistä ei ole puhujan ja kuulijan ajattelu. Ja kolmanneksi Austinin pohdintaa voisi jatkaa toteamalla, etteivät tiukat puhetekojen kategoriat ole mahdollisia, sillä niiden laatiminen olisi yhtä mieletöntä kuin sen kysyminen, kuinka monta mahdollista tekoa on. Vaikka tämä on vain yksi mahdollinen tapa kehittää näitä teemoja, se auttaa ymmärtämään, kuinka teoreettinen käsite puheteko lopultakin on. Vaikka kielenkäyttö ymmärretään nykyään lähtemättömästi tekemiseksi, edelleen on auttamattoman epäselvää, millaista tekemistä se tarkkaan ottaen on.

Viitteet

1 Tässä *niin & näin* -lehden teemassa käytetään termin *speech act* suomennoksena ”puhetekoa” eikä esimerkiksi ”puheaktia”. Tuoreessa Austin-suomennoksessani olen tehnyt vastaavan käännösratkaisun, ks. Austin 2016, 7–8.

2 Analyyttisesta kielifilosofiasta, ks. Raatikainen 2014.

3 Sen paremmin Austin kuin Wittgensteinkaan eivät luonnollisesti ole ensimmäiset ajattelijat, jotka kiinnittivät huomiota kielen tekoluonteeseen. Sivumennen asian pani merkille jo kukapa muukaan kuin Aristoteles. Ks. Smith 1990.

4 Esittelen Austinin henkilöä ja ajattelijahahmoa laajemmin Austin-suomennokseni jälkisanoissa, Koskensilta 2016.

5 Austin 2016, 17.

6 Marina Sbisà on painottanut tätä *NTS*:n *reductio ad absurdum* -rakennetta useissa Austin-artikkeleissaan, ks. esim. 2007, 426–463.

7 Austin 2016, esim. 56–57.

8 Austin toistaa tätä vaatimusta useita kertoja, ks. Austin 2016, 29, 54, 124, 132. Vaatimus on ensimmäinen, kun Austin luettelee teoksensa keskeiset opetukset, ks. Austin 2016, 132–133.

9 Searle 1969, 31, ks. myös luku 3.

10 Sbisà 2006. Searlen mukaan mielen sisältöjä ja puhetekoja määrittelevät niin sanotut vastaavuuden suunnat (*direction of fit*), joissa on kyse sisältöjen ja maailman vastaavuudesta, ks. Laitinen tässä numerossa.

11 Austin 2016, 127.

12 Sama, 127–128.

13 Sama, ix luku; ks. myös Sbisà 2006; Zoubi 2016.

14 Austin 2016, 24, iii luku.

15 On iso filosofinen kysymys, mitä konventiot tarkalleen ovat ja miten ne toimivat. Ks. esim. Rescorla 2017.

16 Austin 2016, 24, 43–48.

17 Sama, 29–30; ks. myös loppuviite 55. Etioloitumiseen kiinnitti alun perin huomiota Jacques Derrida, ks. Derrida 2003. Laajemmin asiasta, ks. esim. Moati 2014; Friggieri 2014; Sbisà 2007, 469; Mikkonen 2007. Vrt. Rossi tässä numerossa.

18 Austin 2016, 30, 38–39, 105.

19 Puhujan intentioiden, kuulijakunnan ymmärryksen ja konventioiden jännitteisestä suhteesta, ks. ks. Harnish 2009; Sbisà 2009; Witek 2013.

20 Bach & Harnish 1979.

21 Ks. esim. Sbisà 2009.

22 Searle 1969; ks. myös esim. 2010. Kieli ja puheteot ovat ylipäätään Searlen mukaan koko institutionaalisen todellisuuden perusta, ks. Laitinen tässä numerossa.

23 Sbisà 2009, 46–47. Puhetekokirjallisuudessa on varsin tavallista käyttää ”puhetekoa” ”illokuution” synonyymina.

24 Ks. esim. Gu 1993.

25 Austin ei kirjoituksissaan esitä systemaattista teon teoriaa. Jotain sen suuntaista voi lukea hänen artikkeleistaan ”A Plea for Excuses”, ”Pretending” ja ” Three Ways of Spilling Ink”, jotka on painettu teokseen Austin 1979. Ks. myös Austin 2016, viii–ix luku; sekä esim. Sbisà 2014, §2.4.2.

26 Sbisa 2009; Witek 2013.

27 Searle 1969, 47, 60; Bach & Harnis 1979, 15; Austin 2016, 105–106.

28 Ks. Doerge 2009.

29 Ks. Birken-Bertsch 2014; Kissine 2013, 173.

30 Austin 2016, 133.

31 Searle 1979, 8–12.

32 Sama, luku 1; Searle 2010, 69; ks. myös Laitinen tässä numerossa.

33 Ks. Kissine 2013.

34 Ks. esim. Hakulinen 1989, §2.2; Sidnell & Enfield 2014. Ks. myös Stevanovic tässä numerossa.

Kirjallisuus

Austin, J. L., *Philosophical Papers* (1961). 3. p. Toim. J. O. Urmson & G. J. Warnock. Oxford University Press, Oxford 1979.

Austin, J. L., *Näin tehdään sanoilla* (How to Do Things With Words, 1962/1975). Suom. Risto Koskensilta. niin & näin, Tampere 2016.

Bach, Kent & Harnish, Robert M., *Linguistic Communication and Speech Acts*. MIT Press, Cambridge (Mass.) 1979.

Birken-Bertsch, Hanno, Austin's Method. Teoksessa *J.L. Austin on Language*. Toim. Brian Garvey. Palgrave Macmillan, Basingstoke 2014, 89–107.

Derrida, Jacques, Allekirjoitus tapahtuma konteksti (Signature événement contexte, 1972). Suom. Antti Kauppinen. Teoksessa *Platonin apteekki ja muita kirjoituksia.* Gaudeamus, Helsinki 2003, 274–300.

Doerge, Friedrich Christoph, A Scholarly Confusion of Tongues, or, Is Promising an Illocutionary Act? *Lodz Papers in Pragmatics*. Vol. 5, No. 1, 2009, 53–68.

Gu, Yueguo, The Impasse of Perlocution. *Journal of Pragmatics*. Vol. 20, No. 5, 1993, 405–432.

Hakulinen, Auli, Keskustelun luonnehtimisesta kontekksti- ja funktionaalisten tekijöiden nojalla. Teoksessa *Suomalaisen keskustelun keinoja I. Kieli 4*. Toim. Auli Hakulinen. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki 1989, 41–72.

Harnish, Robert M., Internalism and Externalism in Speech Act Theory. *Lodz Papers in Pragmatics*. Vol. 5, No. 1, 2009, 9–31.

Kissine, Mikhail, Speech Act Classifications. Teoksessa *Handbooks of Pragmatics, Vol. 2. Pragmatics of Speech Actions*. Toim. Marina Sbisà & Ken Turner. De Gruyter Mouton, Berlin 2013, 173–202.

Koskensilta, Risto, Suomentajan jälkisanat. Teoksessa Austin 2016, 151–164.

Mikkonen, Jukka, Kerronta, väittäminen ja väittävä kerronta. Puheaktit fiktiossa. *niin & näin* 1/07, 87–97.

Raatikainen, Panu, Analyyttinen filosofia. *Logos*-ensyklopedia. Toim. Kalle Puolakka. Eurooppalaisen filosofian seura ry. 9.9.2014. Verkossa: filosofia.fi/node/2353

Rescorla, Michael, Convention. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy.* Toim. Edward N. Zalta. 2017. Verkossa: plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/convention/

Sbisà, Marina, Speech Acts Without Propositions? *Grazer Philosophische Studien*. Vol. 72, No. 1, 2006, 155–178.

Sbisà, Marina, How to Read Austin. *Pragmatics*. Vol. 17, No. 3, 2007, 461–473.

Sbisà, Marina, Uptake and Conventionality in Illocution. *Lodz Papers in Pragmatics.* Vol. 5, No. 1, 2009, 33–52.

Sbisà, Marina, Austin on Language and Action. Teoksessa *J.L. Austin on Language*. Toim. Brian Garvey. Palgrave Macmillan, Basingstoke 2014, 13–31.

Searle, John R., *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge University Press, Cambridge 1969.

Searle, John R., Austin on Locutionary and Illocutionary Acts (1968). Teoksessa Isaiah Berlin ym., *Essays on J.L. Austin*. Clarendon, Oxford 1973, 141–159.

Searle, John R., *Expression and Meaning. Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge University Press, Cambridge 1979.

Searle, John R., *The Construction of Social Reality. The Structure of Human Civilization.* Cambridge University Press, Cambridge 2010.

Smith, Barry, Towards a History of Speech Act Theory. Teoksessa *Speech Acts, Meanings and Intentions. Critical Approaches to the Philosophy of John R. Searle*. Toim Armin Burkhardt. De Gruyter, Berlin 1990, 29–61.

Witek, Maciej, Three Approaches to the Study of Speech Acts. *Dialogue and Universalism*. Vol. 23, No. 1, 2013, 129–141.

Zoubi, Odai Al, Austin on Literal Meaning. *Kriterion*. Vol. 30, No. 3, 2016, 41–63.